

Załącznik do Uchwały Nr LXXXV/618/2023
Rady Powiatu Białostockiego
z dnia 28 grudnia 2023r

Powiat Białostocki

**POWIATOWY PROGRAM
ROZWOJU PIECZY ZASTĘPCZEJ
W POWIECIE BIAŁOSTOCKIM
NA LATA 2024-2026**

Białystok, grudzień 2023 r.

**„Powiatowy program rozwoju pieczy zastępczej w Powiecie Białostockim
na lata 2024-2026”**

SPIS TREŚCI		Strona
Wstęp		3
I.	Zadania powiatu z zakresu pieczy zastępczej	4
II.	Charakterystyka Powiatu Białostockiego	8
III.	Diagnoza systemu pieczy zastępczej w Powiecie Białostockim	9
	1. Zagrożenia dla dziecka i rodziny	9
	2. Instytucjonalna piecza zastępcza	11
	3. Rodzinna piecza zastępcza	14
	4. Usamodzielnianie osób opuszczających pieczę zastępczą	19
	5. Wsparcie pieczy zastępczej	20
IV.	Cele Programu i sposób ich realizacji	24
	1. Cel główny i cele szczegółowe	24
	2. Limit rodzin zastępczych zawodowych na lata 2024-2026	25
	3. Harmonogram realizacji działań w zakresie pieczy zastępczej	25
	4. Finansowanie Programu	28
	5. Realizatorzy Programu	28
	6. Monitoring i wdrażanie Programu	28

Wstęp

Opracowanie 3-letniego programu dotyczącego rozwoju pieczy zastępczej wynika z obowiązku ustawowego – zgodnie z art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2023 r., poz. 1426 z późn. zm.), w brzmieniu obowiązującym od dnia 01.02.2023 r., do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi plan rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, plan ograniczania liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz limit rodzin zastępczych zawodowych na dany rok kalendarzowy, uwzględniający założenia wynikające z planu rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, konieczność zapewnienia dzieciom z terenu powiatu rodzinnej pieczy zastępczej oraz ograniczanie liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Poprzednio obowiązujący Program był przyjęty Uchwałą Nr XXXVII/256/2020 Rady Powiatu Białostockiego z dnia 21 grudnia 2020 roku w sprawie przyjęcia „Powiatowego programu rozwoju pieczy zastępczej w Powiecie Białostockim na lata 2021-2023”, a jego głównym celem było wzmocnienie istniejącego systemu pieczy zastępczej w powiecie białostockim, rozumianego jako działania osób i instytucji na rzecz zapewnienia czasowej opieki i wychowania dzieciom, w sytuacji, gdy rodzina biologiczna, pomimo zapewnionego wsparcia udzielanego m. in. przez asystentów rodziny, nie jest w stanie właściwie wypełniać funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

W polskim porządku prawnym dziecko ma prawo do wychowywania się w rodzinie własnej. Rodzina jako naturalne środowisko rozwoju dziecka winna otrzymać takie wsparcie w wypełnianiu swoich funkcji opiekuńczo-wychowawczych, aby dziecko mogło dorastać ze swoimi rodzicami, a w razie konieczności wychowywania poza rodziną, do opieki i wychowania przede wszystkim w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeśli jest to zgodne z dobrem dziecka.

Program uwzględnia wprowadzone ustawą z dnia 7 października 2022 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 2140 z późn. zm.) zmiany w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (obowiązujące do dnia 01.02.2023 r.), które mają przede wszystkim na celu zwiększenie liczby rodzin zastępczych oraz przyspieszenie procesu deinstytucjonalizacji.

Założenia Programu są także zbieżne z opracowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku *Regionalnym Planem Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji w województwie podlaskim na lata 2023-2025 (RPDI)*, przyjętym przez Zarząd Województwa Podlaskiego na mocy Uchwały Nr 351/6719/2023 z dnia 6 lipca 2023 r. Jednym z celów Planu jest bowiem zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci.

Program składa się z czterech części. W pierwszej części przedstawiono zadania powiatu w zakresie pieczy zastępczej, w drugiej i trzeciej części zawarto dane dotyczące powiatu białostockiego oraz diagnozę systemu pieczy zastępczej w powiecie białostockim. W czwartej części określono cele Programu i sposób jego realizacji, plan rozwoju pieczy zastępczej i plan ograniczania liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz określono limit rodzin zastępczych zawodowych na lata 2024-2026.

Program będzie realizowany wspólnie z podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz rodzin.

Opracowany dokument jest dokumentem otwartym, który może podlegać zmianom i uzupełnieniom.

I. Zadania powiatu z zakresu pieczy zastępczej

Od dnia 1 stycznia 2012 r. problematykę wspierania rodziny i organizacji pieczy zastępczej reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2023 r., poz. 1426 z późn. zm.).

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej dzieli kompetencje pomiędzy samorząd gminny, samorząd powiatowy i samorząd województwa. Do zadań własnych gminy należy praca z rodziną biologiczną, organizowanie pieczy zastępczej to zadanie powiatu, natomiast zadania w zakresie postępowania adopcyjnego realizuje samorząd województwa.

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno być ostatecznością, po wykorzystaniu przez gminę wszystkich możliwych form wsparcia rodziny naturalnej. Gmina pracę z rodziną prowadzi także wtedy, gdy dziecko jest czasowo umieszczone poza rodziną. Wówczas ważna jest współpraca podmiotów organizujących pracę z rodziną (zatrudniających m. in. asystentów rodziny) z jednostką organizacyjną powiatu wykonującą zadania w zakresie pieczy zastępczej przy udzielaniu pomocy rodzinie w celu przywrócenia możliwości powrotu do niej dziecka. W sytuacji, gdy jest to niemożliwe, konieczne jest podjęcie działań pozwalających na przysposobienie dziecka lub przygotowanie go do samodzielnego i odpowiedzialnego życia, umożliwienie zdobycia wykształcenia, zaspokojenie jego niezbędnych potrzeb.

Zadania związane z zapewnieniem dzieciom pieczy zastępczej mają na celu przede wszystkim tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, usamodzielnianie wychowanków, zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych zgodnie z obowiązującym standardem (w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10 roku życia, natomiast od dnia 02.01.2021 r. nie można w ww. placówkach umieścić łącznie w tym samym czasie więcej niż 14 dzieci i osób pełnoletnich, które kontynuują naukę). Od dnia 01.02.2023 r. placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego mogą być tworzone tylko w przypadku, gdy:

1. utworzenie nowej placówki opiekuńczo-wychowawczej lub przekształcenie istniejącej placówki opiekuńczo-wychowawczej nie spowoduje zwiększenia liczby miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie danego powiatu albo
2. jest to umotywowane szczególnymi potrzebami lokalnymi (art. 106 ust. 1a ustawy).

W takim przypadku do wniosku o wydanie zezwolenia na funkcjonowanie placówki, składanego do wojewody właściwego ze względu na miejsce prowadzenia placówki, konieczne jest dołączenie opinii Rzecznika Praw Dziecka o zasadności utworzenia placówki opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego.

Rolą systemu pieczy zastępczej (zarówno rodzinnej, jak i instytucjonalnej) jest zapewnienie dziecku bezpiecznego środowiska wychowawczego respektującego jego prawa powrotu do rodziny, utrzymywania osobistych kontaktów z rodzicami, stabilnego środowiska wychowawczego, kształcenia, rozwoju uzdolnień oraz pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, piecza zastępcza jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców.

Pieczą zastępczą zapewnia:

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;

- 2) przygotowanie dziecka do:
 - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
 - c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;
- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Do zadań własnych powiatu należy:

- 1) opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi plan rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, plan ograniczania liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz limit rodzin zastępczych zawodowych na dany rok kalendarzowy, uwzględniający założenia wynikające z planu rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, konieczność zapewnienia dzieciom z terenu powiatu rodzinnej pieczy zastępczej oraz ograniczanie liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej;
- 2) zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- 3) organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielnienia;
- 4) tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych;
- 5) prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym;
- 6) organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego;
- 7) organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania:
 - a) grup wsparcia,
 - b) specjalistycznego poradnictwa;
- 8) wyznaczenie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej;
- 9) zapewnienie przeprowadzenia przyjętemu do pieczy zastępczej dziecku niezbędnych badań lekarskich;
- 10) wprowadzanie danych do rejestru danych związanych z pieczą zastępczą, ich aktualizacja i usuwanie;
- 11) kompletowanie we współpracy z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do umieszczenia w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka;
- 12) finansowanie:
 - a) świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych lub rodzinach pomocowych, na jego terenie lub na terenie innego powiatu,

- b) pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
 - c) szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego;
- 13) sporządzanie zgodnie ze wzorami udostępnionymi drogą elektroniczną przez ministra właściwego do spraw rodziny, sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego w terminie:
- a) do dnia 31 stycznia danego roku - za okres od dnia 1 lipca do dnia 31 grudnia poprzedniego roku,
 - b) do dnia 31 lipca danego roku - za okres od dnia 1 stycznia do dnia 30 czerwca danego roku;
- 14) przekazywanie do biura informacji gospodarczej informacji o powstaniu zaległości z tytułu nieponoszenia opłaty za pobyt dziecka w pieczy zastępczej.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy:

- 1) realizacja zadań wynikających z rządowych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz rządowego programu wsparcia rodzin z dziećmi;
- 2) finansowanie pobytu w pieczy zastępczej małoletnich cudzoziemców;
- 3) finansowanie:
 - a) wydatków związanych z dowozem do rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego, a także związanych z odwiezieniem dziecka, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na czas określony, jeżeli sposób i zasady pokrycia kosztów powrotu dziecka nie wynikają z orzeczenia lub informacji sądu lub innego organu państwa obcego,
 - b) średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka oraz świadczeń pieniężnych,
 - c) pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne – dotyczących osób, niemających miejsca zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ale przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) osób umieszczonych w pieczy zastępczej na podstawie orzeczenia sądu lub innego organu państwa obcego za zgodą sądu polskiego, umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych lub rodzinach pomocowych.

W myśl ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej jest wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Starosta Powiatu Białostockiego Zarządzeniem Nr 36/2011 z dnia 29 września 2011 r. w sprawie wyznaczenia organizatora rodzinnej pieczy zastępczej na organizatora rodzinnej pieczy zastępczej w Powiecie Białostockim wyznaczył Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku.

Do zadań organizatora rodzinnej pieczy zastępczej należy przede wszystkim:

- 1) prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- 2) kwalifikowanie osób kandydujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinię o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej;
- 3) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- 4) zapewnienie badań psychologicznych kandydatom do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka;
- 5) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, wydawanie świadectw ukończenia tych szkoleń oraz opinii dotyczącej predyspozycji do pełnienia funkcji dyrektora i wychowawcy w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego;
- 6) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji, biorąc pod uwagę ich potrzeby;
- 7) zapewnianie pomocy i wsparcia osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w ramach grup wsparcia oraz rodzin pomocowych;
- 8) organizowanie dla rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka pomocy wolontariuszy;
- 9) współpraca ze środowiskiem lokalnym, w szczególności z powiatowym centrum pomocy rodzinie, ośrodkiem pomocy społecznej, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz z organizacjami społecznymi;
- 10) prowadzenie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej;
- 11) zapewnianie pomocy prawnej osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w zakresie prawa rodzinnego;
- 12) dokonywanie okresowej oceny sytuacji dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej;
- 13) prowadzenie działalności diagnostyczno-konsultacyjnej, której celem jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej oraz prowadzenia rodzinnego domu dziecka, a także szkolenie i wspieranie psychologiczno-pedagogiczne osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą oraz rodziców dzieci objętych tą pieczę;
- 14) przeprowadzanie badań pedagogicznych i psychologicznych oraz analiza sytuacji osobistej, rodzinnej i majątkowej - dotyczących kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- 15) zapewnianie rodzinom zastępczym zawodowym i niezawodowym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka poradnictwa, które ma na celu zachowanie i wzmocnienie ich kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego;
- 16) zapewnianie koordynatorom rodzinnej pieczy zastępczej szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji;
- 17) przedstawianie staroście i radzie powiatu corocznego sprawozdania z efektów pracy;
- 18) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;

19) organizowanie opieki nad dzieckiem, w przypadku gdy rodzina zastępcza albo prowadzący rodzinny dom dziecka okresowo nie może sprawować opieki, w szczególności z powodów zdrowotnych lub losowych albo zaplanowanego wycieczki.

Nowelizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (obowiązująca od dnia 01.02.2023 r.) wprowadziła szereg zmian mających na celu przede wszystkim, w sytuacji kiedy rodzina nie wywiązuje się prawidłowo ze swojej funkcji, przejście od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej (tzw. deinstytucjonalizacja).

Ustawa wprowadza zwiększenie minimalnej wysokości wynagrodzenia dla rodzin zastępczych zawodowych i prowadzących rodzinny dom dziecka oraz zmianę sposobu ich waloryzacji (wynagrodzenia będą waloryzowane według wskaźnika inflacji). Zakłada też wprowadzenie elementów derejonizacji rodzinnej pieczy zastępczej poprzez zmiany w zakresie właściwości organizatora rodzinnej pieczy zastępczej właściwego do przeprowadzenia wstępnej kwalifikacji kandydata do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego. Nowelizacją wprowadzono również zasadę, że powiat na terenie którego funkcjonują mogące przyjąć dziecko rodziny zastępcze lub rodzinne domy dziecka, nie może odmówić umieszczenia tam przez sąd opiekuńczy dziecka (odmówić będzie można w sytuacji, gdy liczba dzieci spoza tego powiatu umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej przekroczy 25% ogólnej liczby miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej zapewnianych przez ten powiat).

Rejestr danych związanych z pieczą zastępczą będzie prowadzony za pomocą systemu teleinformatycznego. Obowiązuje również zakaz tworzenia nowych instytucjonalnych form pieczy zastępczej, przy pozostawieniu możliwości dokonywania przekształceń istniejących placówek opiekuńczo-wychowawczych przy niezwiększonej liczbie miejsc w powiecie.

Znacząco polepszone sytuację osób usamodzielnianych opuszczających pieczę zastępczą, znosząc kryterium dochodowe przy ubieganiu się o pomoc na usamodzielnienie i zagospodarowanie. Umożliwiono powrót pełnoletniego wychowanka do dotychczasowej formy pieczy zastępczej (jeden raz). Nie ma konieczności spełniania wymogu kontynuowania nauki w celu pozostania w dotychczasowej formie pieczy zastępczej w przypadku osób legitymujących się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

II. Charakterystyka powiatu białostockiego

Powiat białostocki zajmuje obszar 2 985 km² i jest największym powiatem w Polsce.

Według danych statystycznych na dzień 31.12.2020 r. liczba ludności powiatu białostockiego wynosiła 150 845 osób, natomiast gęstość zaludnienia – 51 osób na 1 km² (źródło: publikacja Urzędu Statystycznego w Białymstoku *Ludność, ruch naturalny i migracje*, Białystok 2021).

Ludność powiatu zamieszkuje 15 gmin, z tego 9 miejsko-wiejskich: Choroszcz, Czarna Białostocka, Łapy, Michałowo, Supraśl, Suraż, Tykocin, Wasilków, Zabłudów oraz 6 wiejskich: Dobrzyniewo Duże, Gródek, Juchnowiec Kościelny, Poświętne, Turośń Kościelna, Zawady.

Informacje o liczbie i strukturze ludności w powiecie białostockim według stanu w dniu 31 grudnia 2020 r. przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 1. Powiat białostocki – liczba i struktura ludności

Powiat białostocki – liczba i struktura ludności		
Liczba ludności ogółem	150 845, w tym:	
Kobiety: 76 417	Mężczyźni: 74 428	
Mieszkańcy miast: 55 342	Mieszkańcy wsi: 95 503	
Osoby w wieku przedprodukcyjnym: 27 920, w tym kobiety 13 679		
Osoby w wieku produkcyjnym: 92 462, w tym kobiety 42 565 w wieku 18-59 lat, mężczyźni 49 897 w wieku 18-64 lata		
Osoby w wieku poprodukcyjnym: 30 463, w tym kobiety 20 173		
Zawarte małżeństwa: 573	Urodzenia: 1 364	Zgony: 1746
Przyrost naturalny: -382		
Biologiczne grupy wieku	0-14 lat	23 600
	15-64 lata	101 904
	65 lat i więcej	25 341
Edukacyjne grupy wieku	3-6 lat	6 213
	7-12 lat	9 756
	13-15 lat	4 655
	16-18 lat	4 308
	19-24 lata	9 597

Źródło: publikacja Urzędu Statystycznego w Białymstoku *Ludność, ruch naturalny i migracje*, Białystok 2021

III. Diagnoza systemu pieczy zastępczej w powiecie białostockim

1. Zagrożenia dla dziecka i rodziny

Do głównych zadań rodziny należy wypełnianie funkcji opiekuńczej i wychowawczej, dążenie do zapewnienia dzieciom jak najlepszych warunków rozwoju i edukacji.

Z punktu widzenia potrzeb dziecka, rodzina jest podstawowym środowiskiem zapewniającym bezpieczeństwo emocjonalne. Jest naturalnym środowiskiem wychowawczym, w którym główny element stanowią interakcje zachodzące między jej członkami. Rodzina oddziałuje na osobowość dziecka (w sposób świadomy i nieświadomy), przekazuje mu swój system wartości, tradycje, poglądy, ukierunkowuje jego aktywność i postępowanie na całe życie. Rodzina jest najbardziej stabilnym punktem odniesienia w doświadczeniu dziecka, a stwarzane przez nią możliwości dają dziecku poczucie więzi i doświadczenia szczególnie ważne dla jego rozwoju. Prowadzona praca z rodziną powinna więc być rozpatrywana z perspektywy potrzeb dziecka.

Przyczyną zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania rodziny są takie zjawiska, jak: bezrobocie, bezdomność, ubożenie społeczeństwa, rozłąka spowodowana długotrwałym wyjazdem za granicę. Oznacza to dla rodziny nie tylko brak poczucia bezpieczeństwa socjalnego oraz stabilizacji życiowej i zawodowej, ale pociąga za sobą cały szereg dalszych problemów: poczucie krzywdy, osamotnienia, frustracji, izolacji społecznej, pogorszenie stanu zdrowia, a także wzrost zachowań

społecznie niepożądanych – narastającej agresji w życiu rodzinnym (przemocy domowej) i społecznym oraz szereg nieprawidłowych zjawisk, takich jak: alkoholizm, narkomania, zażywanie środków psychoaktywnych, przestępczość, samobójstwa.

Prowadzi to często do rozpadu rodziny, czy też pogłębia bezradność rodzin w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Rodziny, w których występują wymienione problemy, najczęściej nie są w stanie samodzielnie przezwyciężyć trudnych sytuacji życiowych i zmuszone są do ubiegania się o pomoc w ramach systemu pomocy społecznej.

Duże znaczenie mają działania profilaktyczne, pomagające rodzinie w prawidłowym funkcjonowaniu i wychowywaniu dzieci, przeciwdziałające powstawaniu problemów lub pozwalające je rozwiązywać we wczesnym okresie ich pojawienia się. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Podstawowym narzędziem działania realizowanym przez gminę w tym zakresie jest praca z rodziną oraz pomoc w opiece i wychowaniu dziecka. W wyniku udzielanej pomocy rodzinie, powinna ona osiągnąć zdolność prawidłowego funkcjonowania tak, aby bezpieczeństwo dzieci nie było zagrożone.

Z danych pozyskanych z 15 ośrodków pomocy społecznej/centrum usług społecznych funkcjonujących na terenie powiatu białostockiego według stanu na 30.06.2023 r. wynika, że wszystkie ośrodki/centrum, będące także jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny, prowadzą pracę z rodziną najczęściej w formie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, współpracy z asystentem rodziny, obejmują rodziny pracą socjalną, udzielają pomocy finansowej. W 11 gminach powiatu białostockiego zatrudniano łącznie 14 asystentów rodziny. Wsparciem objęto łącznie 137 rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, w których wychowywało się 254 dzieci. W większości jednostek praca z rodziną była także prowadzona w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną. Pracownicy socjalni prowadzili monitoring sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy. W gminach powiatu białostockiego nie funkcjonowały rodziny wspierające ze względu na brak potrzeb w tym zakresie lub niemożność pozyskania osób gotowych do podjęcia się tej funkcji.

Ponadto w celu wsparcia rodziny dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w placówce wsparcia dziennego. W gminach powiatu białostockiego funkcjonuje łącznie 10 placówek wsparcia dziennego, zapewniających dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań.

Obowiązkiem gminy jest także współfinansowanie pobytu dziecka w pieczy zastępczej – do 50% poniesionych przez powiat wydatków na opiekę i wychowanie dziecka.

Przedstawiciele jednostek (najczęściej asystenci rodziny lub pracownicy socjalni) uczestniczyli w posiedzeniach w sprawie oceny sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinnej pieczy zastępczej oraz w posiedzeniach zespołów do spraw okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Opinie specjalistów z jednostek były przydatne w szczególności przy ocenie możliwości powrotu dziecka do rodziny, sporządzaniu lub modyfikowaniu planu pomocy dziecku.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku – organizator rodzinnej pieczy zastępczej, zwracało się do ośrodków pomocy społecznej/centrum usług społecznych jako podmiotów prowadzących pracę z rodziną o opinię niezbędną do stwierdzenia ustania przyczyny umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej. W przypadku dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej o opinię występowali dyrektorzy placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Działaniom profilaktycznym i pomocowym, mającym na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym, powinny towarzyszyć działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. Nie zawsze bowiem rodziny potrafią lub są w stanie zapewnić potrzebną dzieciom opiekę, nawet jeśli otrzymują odpowiednie wsparcie.

Zgodnie z Konwencją o prawach dziecka, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. „dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa.(...) Tego rodzaju opieka może obejmować, między innymi, umieszczenie w rodzinie zastępczej, (...) lub – gdy jest to niezbędne – umieszczenie w odpowiedniej instytucji powołanej do opieki nad dziećmi”.

Wśród podmiotów sprawujących pieczę zastępczą nad dzieckiem szczególne miejsce powinny zatem zajmować rodzinne formy.

2. Instytucjonalna piecza zastępcza

Jednym z celów zmiany rozwiązań w zakresie pieczy zastępczej nad dzieckiem jest ograniczanie opieki instytucjonalnej na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej poprzez zmniejszenie liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i podwyższanie wieku przebywających w nich dzieci oraz zakaz, co do zasady, tworzenia nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego (proces deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej).

W placówkach opiekuńczo-wychowawczych od 02.01.2021 r., nie może przebywać więcej niż 14 dzieci i osób pełnoletnich kontynuujących naukę, przy czym w placówkach typu rodzinnego – nie więcej niż 8 dzieci.

Instytucjonalne formy pieczy zastępczej przeznaczone są dla dzieci powyżej 10 roku życia (za wyjątkiem placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, które wychowują dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się). Umieszczenie w placówce dzieci młodszych jest możliwe w wyjątkowych przypadkach – szczególnie z uwagi na stan zdrowia lub gdy umieszczenie w placówce dotyczy rodzeństwa. Pobyt dziecka w placówce powinien mieć charakter przejściowy – do czasu jego powrotu do rodziny własnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej. Ważne jest wobec tego prowadzenie pracy z rodziną we współdziałaniu z gminą.

Realizacja powyższych zamierzeń oznacza, że liczba dzieci umieszczanych w placówkach powinna w najbliższych latach sukcesywnie zmniejszać się.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej placówki opiekuńczo-wychowawcze prowadzi powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania. Placówki opiekuńczo-wychowawcze są prowadzone jako placówki typu:

- 1) socjalizacyjnego;
- 2) interwencyjnego;
- 3) specjalistyczno-terapeutycznego;
- 4) rodzinnego.

Obecnie na terenie powiatu białostockiego funkcjonują następujące placówki opiekuńczo-wychowawcze (łącznie zadania placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego i interwencyjnego oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego) dla dzieci i młodzieży pozbawionych całkowicie lub częściowo opieki rodziców, posiadające zezwolenie Wojewody Podlaskiego:

- Dom Dziecka Nr 1 w Krasnem (14 miejsc), Dom Dziecka Nr 2 w Krasnem (14 miejsc), Rodzinny Dom Dziecka w Krasnem (8 miejsc) – funkcjonujące w ramach Centrum Administracyjnego Obsługi Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych im. Janusza Korczaka w Krasnem,
- Rodzinny Dom Dziecka „Uśmiech Anioła” w Krasnem (8 miejsc),
- Dom Dziecka w Supraślu (14 miejsc),
- Rodzinny Dom Dziecka w Supraślu (8 miejsc),
- Pogotowie Opiekuńcze „OPOKA” w Wasilkowie – placówka prowadzona przez Zgromadzenie Sióstr Św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Podkowie Leśnej, na podstawie umowy zlecającej realizację zadania zgodnie z ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Z możliwości umieszczenia dziecka w placówkach prowadzonych przez Powiat Białostocki korzystają również powiaty, które nie posiadają na swoim terenie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Placówki opiekuńczo-wychowawcze dysponujące wolnym miejscem, za zgodą Starosty Powiatu Białostockiego, przyjęły m. in. dzieci z terenu powiatu bielskiego, ełckiego, monieckiego, siemiatyckiego, sokólskiego, żyrardowskiego.

Tabela nr 2. Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu białostockiego według stanu na 30.06.2023 r.

Liczba dzieci	Łącznie (dzieci własne i powierzone)	Dzieci zamieszkujące przed umieszczeniem po raz pierwszy w pieczy zastępczej na terenie powiatu białostockiego
w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w tym:	86	63
w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego	29	23

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Tabela nr 3. Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu białostockiego w latach 2020-2022 i na dzień 30.06.2023 r.

Dzieci umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu białostockiego				
	2020	2021	2022	30.06.2023
Placówki opiekuńczo-wychowawcze, w tym:	77	81	80	86
placówki typu rodzinnego	8	24	22	29

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Utworzenie w 2021 r. dwóch nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, tj. Rodzinnego Domu Dziecka „Uśmiech Anioła” w Krasnem i Rodzinnego Domu Dziecka w Supraślu przyczyniło się do poprawy sytuacji dzieci młodszych wymagających umieszczenia w pieczy zastępczej.

Wiek dzieci przebywających w placówkach funkcjonujących na terenie powiatu białostockiego przedstawiał się następująco:

Tabela nr 4. Dzieci przebywające w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu białostockiego w latach 2020-2022 (stan na dzień 31 grudnia) i 30 czerwca 2023 r. według wieku

Dzieci przebywające w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu białostockiego według wieku						
Ogółem w latach:	poniżej roku	1-3 lata	4-6 lat	7-13 lat	14-17 lat	powyżej 18 roku życia
2020	0	6	4	34	29	4
w placówkach typu rodzinnego	0	2	2	4	0	0
2021	0	5	8	30	33	5
w placówkach typu rodzinnego	0	4	6	10	4	0
2020	1	7	9	32	28	3
w placówkach typu rodzinnego	0	6	6	6	4	0
30.06.2023	2	8	7	39	26	4
w placówkach typu rodzinnego	1	6	6	12	4	0

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Liczba dzieci przyjętych do placówek opiekuńczo-wychowawczych w latach 2020-2023 i liczba dzieci, które opuściły te placówki przedstawia się następująco:

Tabela nr 5. Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu białostockiego i pozostających w ciągu roku (napływy) oraz liczba dzieci, które opuściły placówki w ciągu roku (odpływy) w latach 2020-2022 i I półroczu 2023 r.

Napływy i odpływy z instytucjonalnej pieczy zastępczej				
	2020	2021	2022	I półrocze 2023 r.
Liczba dzieci przyjętych do placówki	15	33	36	19
Liczba dzieci, które opuściły placówkę	26	29	37	13
z tego:				
powrót do rodziny naturalnej	5	4	6	2
umieszczenie w rodzinie zastępczej	4	4	1	1
przysposobienie	2	4	2	1
dzieci powyżej 18 r.ż.	13	10	16	3

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Wydatki na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej każdego typu ustala starosta. Średnie miesięczne wydatki przeznaczone na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej stanowi kwota rocznych wydatków przeznaczonych na działalność tej placówki lub ośrodka wynikająca z utrzymania dzieci z poprzedniego roku kalendarzowego, bez wydatków inwestycyjnych, powiększona o prognozowany średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem, przyjęty w ustawie budżetowej na dany rok kalendarzowy, podzielona przez liczbę miejsc w placówce lub ośrodku, ustaloną jako sumę rzeczywistej liczby dzieci w poszczególnych miesiącach poprzedniego roku kalendarzowego.

Średnie miesięczne wydatki przeznaczone na utrzymanie dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu białostockiego w latach 2020-2023 przedstawiały się następująco:

Tabela nr 6. Średni miesięczny koszt utrzymania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych

	2020	2021	2022	2023
Dom Dziecka Nr 1 w Krasnem	3 223	4 204	7 513	7 468
Dom Dziecka Nr 2 w Krasnem	4 378	5 065	5 846	7 029
Rodzinny Dom Dziecka w Krasnem	6 066	5 187	6 660	8 942
Rodzinny Dom Dziecka „Uśmiech Anioła” w Krasnem	---	4 152	7 722	9 796
Dom Dziecka w Supraślu	3 817	4 815	6 153	7 395
Rodzinny Dom Dziecka w Supraślu	---	4 152	5 854	8 110
Pogotowie Opiekuńcze OPOKA w Wasilkowie	3 433	3 519	3 938	4 492

Źródło: dane PCPR w Białymstoku – Zarządzenia Starosty Powiatu Białostockiego

Rodzice są obowiązani ponosić za pobyt dziecka w pieczy zastępczej miesięczną opłatę w wysokości średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Ponoszenie odpłatności przez rodziców jest realizacją spoczywającego na rodzicach obowiązku opieki i wychowania dzieci. Jeżeli rodzice nie wypełniają ciążącego na nich obowiązku i dzieci trafiają do pieczy zastępczej, to tym samym winni dokonać zwrotu ponoszonych wydatków. W praktyce rodzice rzadko partycypują w całości kosztów związanych z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej ze względu na swój status materialny niepozwalający na pokrycie całości kosztów. Starosta na wniosek lub z urzędu, uwzględniając uchwałę rady powiatu może umorzyć w całości lub w części łącznie z odsetkami, odroczyć termin płatności, rozłożyć na raty lub odstąpić od ustalenia opłaty za pobyt dziecka w pieczy zastępczej. W powiecie białostockim dokumentem szczegółowo normującym powyższe zagadnienia jest uchwała Nr XIV/119/2012 Rady Powiatu Białostockiego z dnia 2 lutego 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków umarzania w całości lub w części, łącznie z odsetkami, odraczania terminu płatności, rozkładania na raty lub odstępowania od ustalania opłaty za pobyt dziecka w pieczy zastępczej zmienionej uchwałami Nr XLVI/356/2014 z dnia 30 października 2014 r. oraz Nr LVI/395/2018 z dnia 29 marca 2018 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Podlaskiego z dnia 24 lutego 2012 r. poz. 739, z dnia 10 listopada 2014 r. poz. 3659 oraz z dnia 16 kwietnia 2018 r. poz. 1817).

3. Rodzinna piecza zastępcza

Zgodnie z art. 112⁷ § 4 ustawy z dnia z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359 z późn. zm.), w brzmieniu obowiązującym od 01.02.2023 r., sąd umieszcza dziecko w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie powiatu miejsca zamieszkania dziecka. W przypadku braku możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie powiatu miejsca zamieszkania dziecka lub gdyby takie umieszczenie było sprzeczne z dobrem dziecka, sąd umieszcza dziecko w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie innego powiatu. Sąd umieszcza dziecko w instytucjonalnej pieczy zastępczej, jeżeli brak jest możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej lub z innych ważnych względów nie jest to zasadne. Umieszczając dziecko w pieczy zastępczej, sąd bierze pod uwagę możliwość wywiązania się z obowiązku zapewnienia przez pieczę zastępczą pracy z rodziną, o której mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, oraz możliwość utrzymywania przez małoletniego kontaktów z rodzicami, o ile sąd ich nie

zakazał. Sąd, po umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, informuje starostę powiatu zapewniającego temu dziecku pieczę zastępczą o przyczynach umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej przewiduje dwie formy rodzinnej pieczy zastępczej:

1) rodziny zastępcze:

- a) spokrewnione,
- b) niezawodowe,
- c) zawodowe, w tym zawodowe pełniące funkcje pogotowia rodzinnego i zawodowe specjalistyczne.

2) rodzinne domy dziecka.

Funkcję rodziny zastępczej spokrewnionej pełnić mogą jedynie wstępni i rodzeństwo dziecka. Przepisy ustawy nie określają maksymalnej liczby dzieci w tych rodzinach; powinna ona wynikać z sytuacji danej rodziny i stopnia pokrewieństwa.

W rodzinach zastępczych zawodowych i niezawodowych można umieścić do trojga dzieci. W rodzinnym domu dziecka, w tym samym czasie, może przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci. Umieszczenie większej liczby dzieci jest możliwe wyłącznie wtedy, gdy jest to rodzeństwo i zgodę na to wyrazi rodzina zastępcza/prowadzący rodzinny dom dziecka, po uzyskaniu pozytywnej opinii organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W rodzinach zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, umieszcza się dziecko do czasu unormowania jego sytuacji nie dłużej jednak niż na okres 4 miesięcy. Przedłużenie tego okresu możliwe jest tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach, za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Rodziny zastępcze zawodowe specjalistyczne przeznaczone są w szczególności dla dzieci niepełnosprawnych, dzieci umieszczonych na podstawie przepisów o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz małoletnich matek z dziećmi.

W myśl ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, rodzina zastępcza niezawodowa posiadająca opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz co najmniej 3 letnie doświadczenie jako rodzina zastępcza lub osoba prowadząca rodzinny dom dziecka, na jej wniosek, może zostać ustanowiona rodziną zastępczą zawodową na mocy zawartej ze starostą umowy. Starosta nie będzie zobowiązany do podpisania takiej umowy w przypadku, gdy nie pozwoli mu na to roczny limit rodzin zastępczych zawodowych określony w powiatowym programie rozwoju pieczy zastępczej.

Starosta może ponadto zawierać umowy tworzące rodziny zawodowe także z rodzinami zastępczymi niezawodowymi, nie posiadającymi wyżej wskazanego doświadczenia oraz kandydatami do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, w ramach limitu rodzin zastępczych zawodowych.

W powiecie białostockim według stanu na 30.06.2023 r. funkcjonowało 97 rodzin zastępczych, w tym 67 rodzin spokrewnionych, 29 rodzin niezawodowych i 1 rodzina zawodowa specjalistyczna, wychowujących zarówno dzieci, które przed umieszczeniem po raz pierwszy w pieczy zastępczej zamieszkiwały na terenie powiatu, jak również dzieci pochodzące z terenu innych powiatów, z którymi zostały zawarte porozumienia w sprawie przyjęcia dziecka oraz warunków jego pobytu i wysokości wydatków na opiekę i wychowanie oraz kosztów objęcia rodziny zastępczej opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej spoza powiatu przekroczyła 25% (39,20) – zgodnie z art. 579² § 4 ustawy z dnia z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2023 r., poz. 1550 z późn. zm.), w brzmieniu obowiązującym od 01.02.2023 r., w przypadku gdy z informacji starosty powiatu przekazywanej do

sądu wynika, że liczba umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej dzieci, na które powiat nie jest powiatem obowiązującym do ponoszenia wydatków na opiekę i wychowanie dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej, przekroczyła 25% ogólnej liczby miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej zapewnianych przez ten powiat, sąd może umieścić dziecko w rodzinnej pieczy zastępczej zapewnianej przez ten powiat tylko za jego zgodą oraz jeżeli przemawia za tym dobro dziecka.

Tabela nr 7. Rodziny zastępcze w powiecie białostockim według stanu na 30.06.2023 r.

Liczba rodzin zastępczych i dzieci	Łącznie (rodziny z dziećmi własnymi i powierzonymi)		Rodziny z dziećmi zamieszkującymi przed umieszczeniem po raz pierwszy w pieczy zastępczej na terenie powiatu białostockiego	
	rodziny	dzieci	rodziny	dzieci
ogółem	97	125	62	76
w tym				
Rodziny spokrewnione	67	86	50	63
Rodziny niezawodowe	29	38	12	13
Rodziny zawodowe (rodzina zawodowa specjalistyczna)	1	1	---	---

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Tabela nr 8. Rodziny zastępcze w powiecie białostockim w latach 2020-2022 (stan na 31 grudnia) i na dzień 30.06.2023 r.

Liczba rodzin zastępczych	2020	2021	2022	30.06.2023
ogółem:	104	109	101	97
w tym:				
rodziny spokrewnione	69	69	71	67
rodziny niezawodowe	35	39	30	29
rodziny zawodowe	1	1	1	1

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Rodziny zastępcze funkcjonujące w powiecie białostockim tworzą zarówno małżeństwa, jak i osoby niepozostające w związku małżeńskim, w przypadku rodzin zastępczych spokrewnionych większość stanowią dziadkowie, w 13 przypadkach, według stanu na 30.06.2023 r., rodzinę zastępczą tworzyły osoby będące rodzeństwem dziecka. Również część rodzin zastępczych niezawodowych jest spokrewniona/spowinowacona z dzieckiem.

Pod względem liczby dzieci przebywających w rodzinach zastępczych, na dzień 30.06.2023 r., zdecydowaną większość, bo około 78% stanowiły rodziny z 1 dzieckiem. Rodzin z dwojgiem dzieci było około 17%. Rodziny z trojgiem i więcej dzieci występują sporadycznie.

Tabela nr 9. Rodziny zastępcze w latach 2020-2022 (stan na 31 grudnia) i na dzień 30.06.2023 r. według liczby umieszczonych dzieci w jednej rodzinie

Liczba dzieci w rodzinie	2020 rodziny			2021 rodziny			2022 rodziny			30.06.2023 rodziny		
	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³
1dziecko	56	29	1	57	33	1	56	24	1	53	22	1
2 dzieci	10	5	---	8	5	---	11	5	---	11	6	---
3 i więcej dzieci	3	1	---	4	1	---	4	1	---	3	1	---

¹1 – rodziny spokrewnione

²2 – rodziny niezawodowe

³3 – rodziny zawodowe

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Według stanu na 30.06.2023 r. w rodzinach zastępczych funkcjonujących w powiecie białostockim przebywało 125 dzieci, w tym 86 dzieci w rodzinach spokrewnionych, 38 w rodzinach niezawodowych i 1 dziecko w rodzinie zawodowej specjalistycznej. Biorąc pod uwagę wiek dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych, przeważają dzieci w grupach wiekowych od 7 do 13 lat i od 14 do 17 lat.

Tabela nr 10. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych w latach 2020-2022 (stan na 31 grudnia) i 30.06.2023 r. według wieku

Liczba dzieci w rodzinie	2020 rodziny			2021 rodziny			2022 rodziny			30.06.2023 rodziny		
	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³
ogółem	87	43	1	87	46	1	92	37	1	86	38	1
poniżej roku	0	1	0	0	2	0	0	2	0	0	2	0
1-3 lata	4	5	0	7	7	0	10	3	0	5	1	0
4-6 lat	5	5	0	2	6	0	3	9	0	7	6	0
7-13 lat	29	12	1	25	9	0	23	6	0	15	11	0
14-17 lat	30	15	0	33	16	1	29	11	1	33	12	1
powyżej 18 r.ż.	19	5	0	20	6	0	27	6	0	26	6	0

¹1 – rodziny spokrewnione

²2 – rodziny niezawodowe

³3 – rodziny zawodowe

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Tabela nr 11. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych na terenie powiatu białostockiego i pozostających w ciągu roku (napływy) oraz liczba dzieci, które opuściły rodziny zastępcze w ciągu roku (odpływy) w latach 2020-2022 i I półroczu 2023 r.

Napływy i odpływy z rodzinnej pieczy zastępczej												
Liczba dzieci	2020 rodziny			2021 rodziny			2022 rodziny			I półrocze 2023 rodziny		
	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³	1 ¹	2 ²	3 ³
umieszczonych w rodzinach zastępczych	14	11	0	10	6	0	18	5	0	5	9	0
opuszczających rodziny zastępcze	6	5	0	10	3	0	13	14	0	11	8	0
z tego:												

powrót do rodziny naturalnej	2	0	0	1	1	0	7	0	0	3	0	0
umieszczenie w placówce opiekuńczo-wychowawczej	1	3	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
przysposobienie dzieci powyżej 18 r.ż.	0	0	0	0	1	0	0	3	0	0	6	0
	2	3	0	8	1	0	5	6	0	5	1	0

¹ 1 – rodziny spokrewnione

² 2 – rodziny niezawodowe

³ 3 – rodziny zawodowe

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

Najczęstszą przyczyną umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej w I półroczu 2023 r. było uzależnienie od alkoholu rodziców oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, natomiast opuszczenia rodziny zastępczej przez dziecko przed ukończeniem 18 r.ż. – przysposobienie dzieci.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku, po zasięgnięciu opinii ośrodka pomocy społecznej/centrum usług społecznych właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziców biologicznych, w przypadkach stwierdzenia braku możliwości powrotu dziecka do jego rodziny, występuje do sądu opiekuńczego z wnioskiem wraz z uzasadnieniem o wszczęcie z urzędu postępowania o wydanie zarządzeń wobec dziecka celem uregulowania jego sytuacji prawnej. W przypadku pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, po skompletowaniu niezbędnej dokumentacji, zgłasza informację o dziecku do ośrodka adopcyjnego celem poszukiwania dla niego rodziny przysposabiającej.

Dzieci pochodzące z powiatu białostockiego przebywają również w rodzinach zastępczych na podstawie postanowień sądu w rodzinach zastępczych funkcjonujących na terenie innych powiatów. Zgodnie z obowiązującymi od 01.02.2023 r. przepisami, umieszczając dziecko w pieczy zastępczej, sąd bierze pod uwagę możliwość wywiązania się z obowiązku zapewnienia przez pieczę zastępczą pracy z rodziną, o której mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, oraz możliwość utrzymywania przez małoletniego kontaktów z rodzicami, o ile sąd ich nie zakazał (art. 112⁷ § 4 ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy).

Tabela nr 12. Liczba dzieci pochodzących z powiatu białostockiego umieszczonych w rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów w latach 2020-2022 i I półroczu 2023 r.

Dzieci z powiatu białostockiego przebywające w rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów	2020	2021	2022	I półrocze 2023
miasto Białystok	18	17	17	16
powiat łęcki	2	2	2	2
powiat moniecki	1	1	1	1
powiat tomaszowski	1	1	1	1
powiat bielski	1	1	1	1
powiat rycki	1	1	1	1

miasto Ostrołęka	1	1	1	1
powiat wysokomazowiecki	---	1	1	1
powiat płoński	---	1	1	1
miasto Bielsko-Biała	---	1	1	1
powiat miński	---	---	---	2
Łączna liczba dzieci	25	27	27	28

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

4. Usamodzielnianie osób opuszczających pieczę zastępczą

Proces usamodzielniania dzieci wychowywanych w różnych formach pieczy zastępczej powinien być realizowany przez cały okres ich pobytu, niezależnie od tego czy piecza sprawowana jest w formie rodzinnej, czy instytucjonalnej. Proces usamodzielnienia obejmuje wszystkich wychowanków pieczy zastępczej: rodzin zastępczych spokrewnionych, rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych, rodzinnych domów dziecka oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Zdecydowana większość wychowanków rodzin zastępczych po osiągnięciu pełnoletności, za zgodą rodziny zastępczej, nadal pozostaje pod jej opieką, nawet do 25 roku życia, pod warunkiem, że kontynuuje naukę zgodnie z Indywidualnym Programem Usamodzielnienia. Według stanu na 30.06.2023 r. w dotychczasowych rodzinach zastępczych pozostawały 32 osoby powyżej 18 r.ż., natomiast w placówkach opiekuńczo-wychowawczych 4 osoby.

W aktualnym stanie prawnym również osoba, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, może nadal przebywać w dotychczasowej formie pieczy zastępczej (za zgodą odpowiednio rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka, dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej) jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (brak konieczności wymogu nauki w celu pozostania w pieczy zastępczej).

Znowelizowana ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej umożliwia również w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej i po osiągnięciu pełnoletności opuściła dotychczasową rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, powrót jeden raz do dotychczasowej formy pieczy zastępczej, o ile uczy się w szkole, w uczelni, u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego, na kursach, jeżeli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia lub legitymuje się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności za zgodą starosty oraz odpowiednio rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka, dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Wprowadzone zmiany w ustawie zdecydowanie wpłynęły na polepszenie sytuacji osób pełnoletnich – zniesione zostało kryterium dochodowe przy ubieganiu się o pomoc na usamodzielnienie i zagospodarowanie, co umożliwia skorzystanie z tych formy pomocy osobom, które podjęły zatrudnienie i uzyskują dochody przekraczające kwotę 1 200 zł (kryterium dochodowe określone w art. 142 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej uchylonym z dniem 01.02.2023 r.).

Pomoc na usamodzielnienie ma formę pieniężną i może zostać wypłacona, w zależności od ustaleń indywidualnego programu usamodzielniania, jednorazowo lub w ratach, nie później jednak niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26. roku życia.

Pomoc na zagospodarowanie jest wypłacana jednorazowo, również nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26. roku życia lub może być przyznana w formie rzeczowej.

Usamodzielniani wychowankowie mogą również korzystać z pomocy na kontynuowanie nauki.

Osobom usamodzielnianym przysługuje także pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia.

Udzielane pełnoletnim wychowankom pieczy zastępczej wsparcie umożliwia zdobycie przez nich wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, co pomoże odnaleźć się w dorosłym życiu i zwiększa szansę na zatrudnienie.

Dane dotyczące rodzaju i liczby udzielonych świadczeń osobom usamodzielnianym przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 13. Pomoc osobom usamodzielnianym – liczba świadczeń przyznanych w latach 2020-2022 i do 30.06.2023 r.

Liczba świadczeń								
lata	2020		2021		2022		30.06.2023	
forma pieczy zastępczej	1 ¹	2 ²	1 ¹	2 ²	1 ¹	2 ²	1 ¹	2 ²
ogółem	182	147	182	170	188	169	85	53
Pomoc na kontynuowanie nauki	175	140	170	157	179	156	78	44
Pomoc na usamodzielnienie	4	4	6	9	5	8	4	4
Pomoc na zagospodarowanie	3	3	6	4	4	5	3	5

¹1 – rodzinna piecza zastępcza

²2 – instytucjonalna piecza zastępcza

Źródło: dane PCPR w Białymstoku

5. Wsparcie pieczy zastępczej

W okresie obowiązywania „Powiatowego programu rozwoju pieczy zastępczej w Powiecie Białostockim na lata 2021-2023” podejmowano szereg działań służących wzmocnieniu istniejącego systemu pieczy zastępczej w powiecie białostockim.

Prowadzono stały nabór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej i rodziny zastępczej zawodowej (informacje o poszukiwaniu kandydatów, w tym również materiały informacyjne kampanii „Już jesteś?”, zamieszczono na stronie internetowej PCPR w Białymstoku oraz na tablicy informacyjnej w siedzibie Centrum przy ulicy Słonimskiej 15/1 w Białymstoku, zwrócono się również listownie do ośrodków pomocy społecznej/centrum usług społecznych z terenu powiatu o rozpropagowanie wśród mieszkańców idei rodzicielstwa zastępczego, podejmowano rozmowy z rodzinami niezawodowymi, informując je o możliwości przekształcenia na rodzinę zawodową).

W 2021 r. w ramach zadania polegającego na organizowaniu szkolenia dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, współpracowano w tym zakresie z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Białymstoku Ośrodkiem Adopcyjnym w Białymstoku posiadającym zatwierdzony program szkoleniowy „RODZINA”. Do udziału w szkoleniu zgłoszono łącznie 17 osób, w tym osoby, które już pełniły funkcję rodziny zastępczej niezawodowej zgodnie z orzeczeniem sądu opiekuńczego o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej lub którym pełnienie funkcji rodziny zastępczej zostało powierzono czasowo – na okres 6 miesięcy lub na czas trwania postępowania sądowego. Szkolenie ukończyło 9 osób. Przyczyny nieuczestniczenia w szkoleniu pozostałych osób to rezygnacja z pełnienia funkcji rodziny zastępczej, względy zawodowe, choroba dzieci. Osobom, które

ukończyły szkolenie, na ich wniosek wydano zaświadczenia kwalifikacyjne zawierające potwierdzenie ukończenia tego szkolenia oraz spełniania warunków, o których mowa w art. 42 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

W roku 2022 r. w szkoleniu prowadzonym przez ROPS w Białymstoku Ośrodek Adopcyjny w Białymstoku wzięli udział małżonkowie, którym sąd opiekuńczy powierzył tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej, pomimo niespełniania warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń. Następnie na wniosek małżonków wydano zaświadczenia kwalifikacyjne.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku w 2022 r. w zakresie szkoleń nawiązało także współpracę z Fundacją Dialog, realizującą partnerski projekt Centrum Reintegracji Rodziny, współfinansowany ze środków EFS skierowany do osób zamieszkujących na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego i posiadającą wspólnie z Koalicją na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej program szkolenia dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej pod nazwą „Mentor”.

W roku 2022 r. odbyły się 2 edycje szkolenia. Do udziału w I edycji zakwalifikowano i zgłoszono 5 osób (2 małżeństwa i 1 osoba niepozostająca w związku małżeńskim, która z przyczyn osobistych nie ukończyła szkolenia). Na wniosek kandydatów wydano zaświadczenia kwalifikacyjne. Jedno małżeństwo pełni funkcję rodziny zastępczej, w drugim przypadku małżonkowie zrezygnowali z pełnienia tej funkcji. Do udziału w II edycji zakwalifikowano i zgłoszono 6 osób (2 małżeństwa i 2 osoby niepozostające w związku małżeńskim, wszystkie osoby ukończyły szkolenie). Na wniosek czworga kandydatów wydano zaświadczenia kwalifikacyjne, osoby te pełnią funkcję rodzin zastępczych. Pozostali kandydaci nie złożyli wniosku o wydanie zaświadczenia kwalifikacyjnego i nie deklarują chęci pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

W roku 2023 r. w szkoleniu prowadzonym przez Fundację Dialog i Koalicję na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej uczestniczyło 8 osób – 4 małżeństwa, z czego 2 małżeństwa pełnią funkcję rodzin zastępczych.

W szkoleniu prowadzonym przez ROPS w Białymstoku Ośrodek Adopcyjny Filia w Łomży na podstawie programu PRIDE – Rodzinna Piecza Zastępcza, które rozpoczęło się w dniu 17.10.2023 r., uczestniczy 5 osób, którym sąd powierzył tymczasowo na okres 6 miesięcy funkcję rodziny zastępczej niezawodowej. Planowane zakończenie szkolenia – 27.12.2023 r.

Należy zauważyć stopniowo rosnące zainteresowanie pełnieniem funkcji rodziny zastępczej. W 2020 r. udział w szkoleniu wzięły 2 rodziny zgłaszające chęć pełnienia tej funkcji (szkolenie w Ośrodku Adopcyjnym w Białymstoku) oraz 3 rodziny, którym sąd opiekuńczy tymczasowo powierzył pieczę zastępczą nad dzieckiem (szkolenie w Ośrodku Adopcyjnym Filia w Łomży).

Nie powstawały rodziny zastępcze zawodowe – brak było kandydatów spełniających warunki do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub osób chętnych do pełnienia tej funkcji. W grudniu 2021 r. dwie z funkcjonujących rodzin niezawodowych (3 osoby) wyraziły zainteresowanie przekształceniem w rodzinę zawodową – złożyły wnioski o skierowanie na szkolenie dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej i ukończyły szkolenie, które przeprowadził ROPS w Białymstoku Ośrodek Adopcyjny w Białymstoku. Pomimo ukończenia szkolenia osoby te w 2022 r. nie złożyły wniosków o utworzenie rodziny zastępczej zawodowej (w jednym przypadku rodzina uznała, że nie posiada wystarczających warunków mieszkaniowych, w drugim – brak było woli zrezygnowania z wykonywanej pracy zawodowej przez osobę opiekującą się dzieckiem jako rodzina zastępcza niezawodowa).

Rodzinom zastępczym przyznawano i wypłacano na każde umieszczone dziecko (w tym na osoby pełnoletnie) świadczenia na pokrycie kosztów jego utrzymania (za wyjątkiem osób, które

zrezygnowały z możliwości otrzymywania pomocy finansowej) oraz na dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności dodatek na pokrycie zwiększonych kosztów utrzymania tego dziecka.

W celu wsparcia rodziny zastępczej, osobom pełniącym tę funkcję, oprócz świadczeń obligatoryjnych na pokrycie kosztów utrzymania dziecka, przyznawano dodatkowe dofinansowania, tj. dofinansowanie do wypoczynku poza miejscem zamieszkania dziecka, a także świadczenia na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka (jednorazowo) oraz kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki.

Zgodnie z zasadami przyznawania świadczeń fakultatywnych obowiązującymi w Powiecie Białostockim (Uchwała Nr 1020/2022 Zarządu Powiatu Białostockiego z dnia 28 czerwca 2022 r. w sprawie ustalenia zasad udzielania i wysokości świadczeń fakultatywnych przyznawanych rodzinom zastępczym) można przyznać rodzinie zastępczej świadczenie jednorazowe lub okresowe na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki – w przypadku konieczności pokrycia kosztów związanych z leczeniem dziecka umieszczonego w tej rodzinie (wyłącznie w przypadku, gdy koszty leczenia nie są finansowane ze środków NFZ), jeżeli rodzina znajduje się w trudnej sytuacji finansowej, tj. dochód rodziny nie przekracza 300% kryterium dochodowego rodziny.

W przypadku rodziny zastępczej niespokrewnionej z dzieckiem zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym świadczenie, o którym mowa wyżej, przyznaje się bez względu na dochód rodziny.

Świadczenie przyznaje się do wysokości 3 000 zł, z tym że nie więcej niż 50% wydatków poniesionych przez rodzinę zastępczą w związku z leczeniem dziecka umieszczonego w tej rodzinie.

W II półroczu 2022 r. dofinansowano koszt aparatu ortodontycznego – rodzinie spokrewnionej przyznano i wypłacono świadczenie w wysokości 3000 zł, natomiast rodzina niezawodowa otrzymała świadczenie w wysokości 2805 zł, co stanowiło 50% poniesionych wydatków.

W II półroczu 2023 r. w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku zatrudniono koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej – opieką koordynatora objęto 5 rodzin zastępczych spokrewnionych i niezawodowych wychowujących łącznie 13 dzieci. W stosunku do rodzin nieobjętych wsparciem koordynatora, wszystkie zadania wynikające z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej są wykonywane przez pracowników PCPR w Białymstoku – organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W związku z sytuacją epidemiologiczną spowodowaną rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-COV-2 obowiązywało Zarządzenie Nr 41/2020 Starosty Powiatu Białostockiego z dnia 24 kwietnia 2020 r. w sprawie zawieszenia dokonywania ocen sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej oraz ocen rodzin zastępczych wydane na podstawie art. 15zzzzzk ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych ze zmianami. Ze względu na stabilizowanie się sytuacji epidemicznej już w 2022 r. organizowano posiedzenia w sprawie oceny sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej (art. 131 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Po dokonaniu oceny sytuacji dziecka formułowano na piśmie opinię dotyczącą zasadności dalszego pobytu dziecka w pieczy zastępczej, a następnie przekazywano ją do właściwego sądu, zgodnie z art. 131 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Informowano również właściwy sąd o całokształcie sytuacji osobistej dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej oraz sytuacji rodziny dziecka, zgodnie z art. 47 ust. 5 ww. ustawy. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku, zgodnie z art. 47 ust. 7 ww. ustawy występowało do sądu

o uregulowanie sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinnej pieczy zastępczej – w przypadku braku możliwości powrotu dziecka pod opiekę rodziców. W wyniku podejmowanych działań w okresie od 01.01.2021 r. do 30.06.2023 r. 10 dzieci zostało przysposobionych.

Pracownicy Centrum pozostawali w stałym kontakcie z rodzinami zastępczymi (telefonicznym, za pomocą poczty elektronicznej, w siedzibie Centrum, odwiedzano rodziny w miejscu zamieszkania, np. przed przyznaniem jednorazowego świadczenia na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka, posiedzeniem w sprawie oceny sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej, sporządzeniem informacji o całokształcie sytuacji dziecka i jego rodziny, powzięciem informacji o niepokojących sytuacjach w rodzinie). W posiedzeniach w sprawie oceny sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej każdorazowo uczestniczy zatrudniony przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku psycholog, który udziela rodzinom wskazówek oraz wsparcia.

Ze względu na brak zainteresowania ze strony rodzin zastępczych nie powstały grupy wsparcia (pomimo wystosowania zaproszenia do rodzin, przekazywania informacji przez pracowników podczas spotkań indywidualnych lub w trakcie posiedzeń w sprawie oceny sytuacji dziecka, poinformowanie przez stronę internetową PCPR) – udział w grupie wsparcia jest dobrowolny. Aktualnie trwa kolejny nabór rodzin do udziału w grupie wsparcia w 2024 r. – spotkania odbywałyby się raz w miesiącu, w godzinach ustalonych z grupą.

W latach 2021-2023 rodziny zastępcze miały możliwość uczestniczenia w piknikach z okazji Dnia Rodzicielstwa Zastępczego (04.09.2021 r., 04.06.2022 r. i 27.05.2023 r.), które odbywały się w FASTPARK FASTY, a udział w nich był bezpłatny w ramach projektu *Centrum Reintegracji Rodziny*, współfinansowanego ze środków EFS realizowanego przez Fundację Dialog. Poinformowano również rodziny zastępcze o możliwości uzyskania dofinansowania do konsultacji specjalistycznych, terapii lub korepetycji. Rodziny zastępcze mogły również wziąć udział w projekcie "Drugi DOM" realizowanym przez Towarzystwo Psychoprofilaktyczne Oddział w Białymstoku – oferowano bezpłatne konsultacje indywidualne z rodzinami zastępczymi, grupy wsparcia, szkolenia.

Z dniem 01.08.2022 r. na terenie powiatu białostockiego utworzono mieszkanie chronione treningowe, znajdujące się w Supraślu przy ul. Józefa Piłsudskiego 17C (Uchwała Nr LXI/423/2022 Rady Powiatu Białostockiego z dnia 30 czerwca 2022 r. w sprawie utworzenia Mieszkania Chronionego w Supraślu). Mieszkanie stanowi formę wsparcia dla osoby usamodzielnianej, bowiem zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności pieczę zastępczą udziela się również wsparcia w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Mieszkanie w szczególności jest przeznaczone dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej, którzy zamieszkiwali na terenie powiatu białostockiego przed umieszczeniem w pieczy zastępczej lub którzy zamierzają osiedlić się na terenie powiatu białostockiego. Jego utworzenie stanowi rozszerzenie oferty wsparcia skierowanego do ww. osób oraz ma na celu przygotowanie, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia. O utworzeniu mieszkania informowano usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej, zarówno rodzinnej, jak i instytucjonalnej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku, wykonując zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej dokłada starań, aby zapewnić dziecku pozbawionemu opieki i wychowania rodziców właściwe środowisko zastępcze, gwarantujące optymalne warunki rozwoju i zaspokajanie potrzeb, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych. Wszystkie zadania przypisane organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej były realizowane zgodnie z potrzebami rodzin.

Oprócz wsparcia wynikającego z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, od 2020 r. Powiat Białostocki realizuje projekt dotyczący wsparcia pieczy zastępczej pn. „Wsparcie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w okresie epidemii COVID-19” w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój lata 2014-2020 – Działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym, PI 9iv: Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego. Na jego realizację otrzymano środki finansowe w łącznej kwocie 520 850 zł z przeznaczeniem na zakup sprzętu komputerowego na cele realizowania zadań w trybie zdalnego nauczania, zakup środków ochrony indywidualnej (maseczek, rękawiczek, płynów do dezynfekcji) oraz zakup wyposażenia do organizacji miejsc kwarantanny/izolacji dla dzieci w pieczy zastępczej. W przypadku opuszczenia pieczy zastępczej przez dziecko, które korzystało z użyczonego sprzętu komputerowego lub w sytuacji rezygnacji z udziału w projekcie, sprzęt komputerowy jest użyczany kolejnym beneficjentom, zgodnie ze zgłoszonymi potrzebami w tym zakresie.

Ważnym elementem realizowanych działań w ramach Programu było dostosowanie funkcjonujących placówek opiekuńczo-wychowawczych do obowiązującego standardu w zakresie liczby miejsc w tych placówkach (zmniejszenie liczby miejsc z 30 na 14 w Domu Dziecka Nr 1 w Krasnem i Domu Dziecka w Supraślu). Utworzono również 2 placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego, w których mogą przebywać dzieci w każdym wieku, liczące po 8 miejsc każda (Rodzinny Dom Dziecka „Uśmiech Anioła” w Krasnem i Rodzinny Dom Dziecka w Supraślu).

W 2024 r. planowane jest przeprowadzenie remontu Domu Dziecka Nr 2 w Krasnem, funkcjonującego w ramach CAOPO-W w Krasnem, który ma swoją siedzibę w zabytkowym dworze wybudowanym w latach 1935-1937. Powiatowi Białostockiemu na ten cel przyznano dotację w II edycji Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 1 300 000 zł. Wykonanie remontu znacząco poprawi warunki mieszkaniowe w jakich przebywają dzieci.

Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku składając dnia 20.04.2023 r. Zarządowi Powiatu Białostockiego coroczne sprawozdanie z działalności PCPR za 2022 r. przedstawił zestawienie potrzeb w zakresie systemu pieczy zastępczej na rok 2023, w którym uwzględniono środki finansowe w szczególności na zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych i usamodzielnienie pełnoletnich wychowanków tych rodzin, pomoc mającą na celu usamodzielnienie wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

W kolejnych latach w powiecie białostockim powyższe działania będą kontynuowane, w szczególności nadal będą podejmowane działania zmierzające do rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, tak aby pozyskać kandydatów, którzy zapewnią dzieciom pozbawionym opieki rodziców stabilne środowisko wychowawcze.

Na terenie powiatu nie planuje się tworzenia nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych.

IV. Cele Programu i sposób ich realizacji

1. Cel główny i cele szczegółowe

Celem głównym „Programu rozwoju pieczy zastępczej w powiecie białostockim na lata 2024-2026” jest:

„Wzmacnianie istniejącego systemu pieczy zastępczej w powiecie białostockim”.

Cele szczegółowe:

- I. Wspieranie rozwoju rodzicielstwa zastępczego i zachowanie standardów świadczonych usług w zakresie opieki i wychowania w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.
- II. Tworzenie systemu wsparcia rodzin zastępczych.
- III. Organizowanie pomocy i wsparcia w procesie usamodzielniania się pełnoletnich wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej.

2. Limit rodzin zastępczych zawodowych na lata 2024-2026

Zgodnie z art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej 3-letni powiatowy program dotyczący rozwoju pieczy zastępczej musi zawierać między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych. Umowy na pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej (art. 56 ww. ustawy) zawiera się w ramach limitu rodzin zastępczych zawodowych na dany rok kalendarzowy określony w Programie.

Limit rodzin zastępczych zawodowych określony został na podstawie analizy danych w zakresie liczby dzieci umieszczanych w rodzinnej pieczy zastępczej i placówkach opiekuńczo-wychowawczych w latach 2020-2023 oraz mając na uwadze konieczność zachowania standardów instytucjonalnej pieczy zastępczej w zakresie wieku dzieci umieszczanych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i liczby miejsc w tych placówkach, a także zainteresowanie pełnieniem tej funkcji.

Tabela nr 14. Limit rodzin zawodowych w latach 2024-2026

Lata	Limit rodzin zastępczych zawodowych	z tego liczba nowych rodzin zawodowych
2024	2	1
2025	4	2
2026	6	2

3. Harmonogram realizacji działań w zakresie pieczy zastępczej

Cele szczegółowe	Zadania do realizacji	Działania	Wskaźniki	Termin realizacji
I. Wspieranie rozwoju rodzicielstwa zastępczego i podnoszenie standardów świadczonych usług w zakresie opieki i wychowania w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.	1. Upowszechnianie roli i znaczenia rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej. 2. Tworzenie rodzin zastępczych zawodowych oraz innych form rodzinnej pieczy zastępczej.	1) promowanie rodzinnych form pieczy zastępczej (informacja na stronie internetowej, w mediach społecznościowych i w siedzibie PCPR i Starostwa Powiatowego w Białymstoku); 2) przeprowadzanie	– liczba kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej – liczba szkoleń dla kandydatów do pełnienia rodziny zastępczej; – liczba zawodowych rodzin zastępczych; – liczba zawartych umów;	2024-2026

	<p>3. Zapewnianie opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na terenie powiatu białostockiego zgodnie z obowiązującym standardem w zakresie liczby miejsc i wieku dzieci umieszczanych w placówkach.</p>	<p>procedury kwalifikacyjnej przez wykwalifikowaną kadrę; 3) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (współpraca w szczególności z Ośrodkiem Adopcyjnym w Białymstoku i Filią w Łomży oraz innymi podmiotami posiadającymi zatwierdzony program szkolenia); 4) podpisanie umów w ramach limitu na pełnienie funkcji rodziny zawodowej; 5) zachowanie standardów świadczonych usług w zakresie opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na terenie powiatu białostockiego – nie planuje się tworzenia nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, funkcjonujące placówki będą remontowane; 6) współpraca lokalnych instytucji działających na rzecz rodziny mająca na celu pozyskiwanie kandydatów do sprawowania rodzinnych form pieczy zastępczej (propagowanie idei rodzicielstwa</p>	<p>– liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej; – liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych; – wykonane remonty placówek opiekuńczo-wychowawczych.</p>	
--	--	---	--	--

		zastępczego m. in. przez udostępnienie ulotek informacyjnych); 7) udział w lokalnych imprezach, podczas których będzie promowana idea rodzicielstwa zastępczego.		
II. Tworzenie systemu wsparcia rodzin zastępczych.	1. Zapewnianie pomocy i wsparcia osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą.	1) finansowanie świadczeń pieniężnych, w tym fakultatywnych; 2) organizowanie i prowadzenie specjalistycznego poradnictwa dla rodzin zastępczych; 3) wdrażanie systemu cyklicznych szkoleń funkcjonujących rodzin zastępczych; 4) szkolenia rodzin zastępczych spokrewnionych uwzględniające potrzeby rodziny i dziecka; 5) grupa wsparcia dla rodzin zastępczych; 6) współpraca ze środowiskiem lokalnym, ośrodkami pomocy społecznej, centrum usług społecznych, sądami i ich organami pomocniczymi, ośrodkiem adopcyjnym, instytucjami oświatowymi podmiotami leczniczymi;	– liczba rodzin zastępczych, która otrzymała wsparcie; – liczba zorganizowanych szkoleń; – liczba spotkań w ramach grupy wsparcia;	2024-2026
III. Organizowanie pomocy i wsparcia w procesie usamodzielniania się pełnoletnich wychowanków rodzinnej	1. Objęcie wsparciem usamodzielnianych wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej.	1) realizowanie indywidualnych programów usamodzielniania; 2) przyznawanie pomocy na usamodzielnienie	– liczba osób, które otrzymały wsparcie;	2024-2026

i instytucjonalnej pieczy zastępczej.		i kontynuowanie nauki oraz pomocy na zagospodarowanie, w tym w formie rzeczowej; 3) specjalistyczne poradnictwo dla pełnoletnich wychowanków; 4) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom; 5) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia; 6) umożliwienie pobytu w mieszkaniu treningowym.		
---------------------------------------	--	--	--	--

4. Finansowanie Programu

Przewiduje się, iż proponowane działania mogą być finansowane z następujących źródeł:

- 1) środki własne pochodzące z budżetu powiatu;
- 2) środki przekazane powiatowi z budżetu państwa (dotacje);
- 3) środki pochodzące ze współfinansowania pieczy zastępczej przez inne jednostki samorządu terytorialnego;
- 4) środki Unii Europejskiej;
- 5) inne źródła.

5. Realizatorzy programu

Koordynatorem Programu jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku. Zadania wynikające z założeń Programu realizowane będą we współpracy z:

- 1) rodzinami zastępczymi;
- 2) placówkami opiekuńczo- wychowawczym;
- 3) ośrodkami adopcyjnymi;
- 4) gminami, ośrodkami pomocy społecznej, centrami usług społecznych;
- 5) sędziami i kuratorami sądowymi;
- 6) instytucjami oświatowymi;
- 7) podmiotami leczniczymi;
- 8) organizacjami pozarządowymi.

6. Wdrażanie i monitorowanie Programu

„Powiatowy program rozwoju pieczy zastępczej w powiecie białostockim na lata 2024-2026” zakłada kontynuację wcześniejszych działań w zakresie pomocy dziecku, pozbawionemu całkowicie lub

częściowo opieki ze strony rodziny biologicznej. Cele i zadania wymienione w Programie powinny być realizowane we współdziałaniu z wymienionymi powyżej realizatorami Programu.

Warunkiem realizacji celów i zadań zawartych w Programie jest ich finansowanie oraz efektywna współpraca z podmiotami współuczestniczącymi w jego realizacji.

Skuteczność realizacji wymaga zapewnienia określonych warunków:

- konsekwentnego wdrażania zaplanowanych zadań,
- działań na rzecz pozyskania dodatkowych środków finansowych,
- upowszechnienia celów i zadań wśród mieszkańców powiatu,
- stworzenia struktury wspierającej realizację zadań.

Ponadto warunkiem skuteczności działań jest monitorowanie i ocena ich realizacji. Monitoring służy badaniu i ocenie efektywności realizacji wyznaczonych celów i zadań, a także poziomu ich osiągnięcia, poprzez regularne zbieranie informacji zwrotnych na temat skuteczności i efektywności wdrażania.

Monitorowanie „Powiatowego programu rozwoju pieczy zastępczej w powiecie białostockim na lata 2024-2026” odbywać się będzie na podstawie sporządzanej sprawozdawczości z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Białymstoku.

Program ma charakter otwarty i będzie podlegał ewaluacji w zależności od pojawiających się potrzeb.